KA0807K_pol_o 06-07-2012 20:29 ™ÂÏ›‰·1

Η λήξη του ελληνικού Εμφυλίου

Στις 28 Αυγούστου 1949 ο Ζαχαριάδης έδωσε τη διαταγή για γενική υποχώρηση του ΔΣΕ στην Αλβανία

Του **ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΟΝΤΗ***

63 χρόνια πριν

Τον χειμώνα του 1948 στην ελληνική κυβέρνηση επικρατούσε μεγάλη απογοήτευση, ιδιαίτερα μετά τις επιτυχίες που είχε ο Δημοκρατικός Στρατός την περίοδο αυτή. Μάλιστα ο βασιλιάς Παύλος επιθυμούσε μια κυβέρνηση, της οποίας θα ηγείτο ο Αλέξανδρος Παπάγος και θα περιλάμβανε τον Σπύρο Μαρκεζίνη, που θα κυβερνούσε εξ ονόματός του, χωρίς αναγκαστικά να έχει τη συγκατάθεση ή την υποστήριξη της Βουλής και πίστευε ότι η αμερικανική κυβέρνηση ήταν σύμφωνη. Οι πρεσβευτές όμως των ΗΠΑ και Βρετανίας αντιτάχθηκαν στην ιδέα μιας κυβέρνησης Παπάγου-Μαρκεζίνη και ο βασιλιάς αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σχέδιό του. Βέβαια ο φόβος μιας δικτατορίας ανάγκασε τους πολιτικούς αρχηγούς να ξεπεράσουν τα κομματικά και προσωπικά συμφέροντα και, στις 20 Ιανουαρίου 1949, σχημάτισαν κυβέρνηση ευρύτατης συνεργασίας υπό τον Σοφούλη με τη συμμετοχή όλων των μη αριστερών κομμάτων. Την ίδια στιγμή ο Παπάγος οριζόταν αρχιστράτηγος του Εθνικού Στρατού. Στο μεταξύ από την πλευρά του ΚΚΕ διαφαίνονταν κάποιες ενδείξεις για αλλαγή πολιτικής, ιδιαίτερα μετά τη ρήξη Στάλιν-Τίτο και την απόφαση της 4ης Ολομέλειας στις 28 Ιουνίου 1948 να συνταχθεί με την Κομινφόρμ ενάντια στον Τίτο, η οποία όμως δεν δημοσιοποιήθηκε, επειδή υπήρχε ο κίνδυνος να διακόψει η Γιουγκοσλαβία τη βοήθειά της προς τον Δημοκρατικό Στρατό. Αλλά και από πολιτική άποψη οι δυνάμεις των ανταρτών είχαν δεχθεί ένα καίριο πλήγμα, εξαιτίας της υποστήριξης του ΚΚΕ στον ΝΟΦ (Narodno Osloboditelen Front - Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο), όταν στην 5η Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ τον Φεβρουάριο του 1949 ανακοινώθηκε ο στόχος για τη δημιουργία «ανεξάρτητης Μακεδονίας».

ΣΥΛΛΟΓΗ Ν. Ε. ΤΟΛΗ

Καϊμακτσαλάν, Ιούλιος 1949. Ανδρες του Εθνικού Στρατού εξορμούν για την κατάληψη του υψώματος Προφήτη Ηλία. Στόχος η εκ των μετόπισθεν αποκοπή της 24ης ταξιαρχίας του Δημοκρατικού Στρατού από το γιουγκοσλαβικό έδαφος.

Καθοριστικές εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον

Στις αρχές του 1949, η ελληνική κυβέρνηση ξεκινώντας από την υπόθεση ότι η Κομινφόρμ θα ανακήρυσσε στο άμεσο μέλλον ένα «Μακεδονικό Κράτος» ως μέσο πίεσης στον Τίτο, πρότεινε στο Λονδίνο και την Ουάσιγκτον να καταλάβει ο ελληνικός στρατός την Αλβανία. Η ελληνική πρόταση είχε διπλό στόχο: να προλάβει τον κίνδυνο χρησιμοποίησης της χώρας ως βάσης επιχειρήσεων κατά του Τίτο και να την αποκόψει από τον Δημοκρατικό Στρατό, κάνοντας έτσι ευκολότερη την ήττα του. Στο σημείο αυτό η ελληνική πρόταση ήταν εξαιρετικής σημασίας εφόσον την 1η Απριλίου είχε ξεκινήσει μια μεγάλη επίθεση για την κατάληψη του Γράμμου από μια δύναμη ανταρτών που ερχόταν κατευθείαν από την Αλβανία. Για τους Βρετανούς η πιθανότητα δράσης κατά της Αλβανίας ήταν μια δελεαστική υπόθεση, αλλά θα τους έφερνε σε άμεση σύγκρουση με τους Σοβιετικούς, καθώς μια αρκετά σημαντική σοβιετική στρατιωτική αποστολή βρισκόταν στη χώρα και σοβιετικά εμπορικά πλοία εφοδίαζαν τους Αλβανούς από το Δυρράχιο. Το Λονδίνο πίστευε ότι η πιο συμφέρουσα γραμμή δράσης κατά της Αλβανίας ήταν η ενθάρρυνση ανατρεπτικών ενεργειών στο εσωτερικό της χώρας.

Οι Αμερικανοί από την πλευρά τους δεν μπορούσαν να δεχθούν μια κατάληψη της Αλβανίας. Το ενδιαφέρον τους στρεφόταν στην ανάπτυξη μιας προσπάθειας προσέγγισης, η οποία θα υποχρέωνε την Αλβανία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία να δώσουν στην Ελλάδα, αλλά και μεταξύ τους, εγγυήσεις των συνόρων. Γι' αυτό η Ουάσιγκτον υποστήριξε τις προσπάθειες του Herbert Evatt, του Αυστραλού προέδρου της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, για την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με τους βόρειους γείτονες της Ελλάδας και τη σύσταση μεικτών επιτροπών για την αποτροπή συνοριακών επεισοδίων. Αυτές οι συζητήσεις είχαν ήδη αρχίσει τον Νοέμβριο του 1948, αλλά δεν είχε γίνει καμία πρόοδος εξαιτίας της αλβανικής επιμονής να παραιτηθεί η Ελλάδα από τις διεκδικήσεις της στη Βόρεια Ηπειρο και της γιουγκοσλαβικής απροθυμίας να υπογράψει μια διμερή συμφωνία, εκτός αν υπογράφονταν ταυτόχρονα συμφωνίες με την Αλβανία και τη Βουλγαρία.

Καθώς οι συζητήσεις της Επιτροπής Συμβιβασμού συνεχίζονταν, τα γεγονότα έξω από την Ελλάδα υπήρξαν καθοριστικά για τη μοίρα του Δημοκρατικού Στρατού. Η Σοβιετική Ενωση, πιθανώς μέσω των κατασκόπων της στο βρετανικό υπουργείο Εξωτερικών, πληροφορήθηκε το περιεχόμενο του ελληνικού μνημονίου και φοβούμενη μια κατάληψη της Αλβανίας από τις δυτικές δυνάμεις, αν ο εμφύλιος πόλεμος συνεχιζόταν, ζήτησε από τον Ζαχαριάδη στα μέσα Απριλίου να σταματήσει τον ένοπλο αγώνα ώς το τέλος Μαΐου 1949. Μια άμεση κατάληξη των σοβιετικών στόχων ήταν η πρόταση του Αντρέι Γκρομίκο προς την αμερικανική κυβέρνηση στις 26 Απριλίου να αναλάβει απευθείας διαπραγματεύσεις προς τους Βρετανούς και τους Αμερικανούς.

Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών ο Στάλιν πληροφόρησε τον Ζαχαριάδη ότι είχε κάνει συγκεκριμένες προτάσεις στους Αμερικανούς και τους Βρετανούς για μια ειρηνική λύση του ελληνικού προβλήματος. Ωστόσο, ο Δημοκρατικός Στρατός έπρεπε να αναστείλει προσωρινά τα σχέδια για υποχώρηση και να εντατικοποιήσει τις επιθετικές του προσπάθειες, προκειμένου να δώσει την εντύπωση ότι οι σοβιετικές προτάσεις δεν είχαν γίνει για λόγους αδυναμίας. Φαίνεται πως οι προτάσεις Γκρομίκο είχαν στόχο να περισωθεί ό,τι ήταν δυνατόν από το ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα, καθώς είχε ήδη αποφασιστεί η εγκατάλειψη του αγώνα.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ο ΓΡΑΜΜΟΣ ΚΑΤΕΡΡΕΥΣΕ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΥΨΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΙΣ ΧΕΙΡΑΣ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ

ΑΙ ΡΑΓΔΑΙΟΤΑΤΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΟΛΑΙ ΕΞΕΙΛΙΣΧΙΣΕΩΝ ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Τρίτη 30 Αυγούστου 1949. Στην πρώτη σελίδα η «Κ» ανακοινώνει ότι «ο Γράμμος κατέρρευσε».

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Εμφύλιος. Ο βασιλιάς Παύλος και οι στρατηγοί Τσακαλώτος και Βαν Φλιτ επισκέπτονται τη ζώνη επιχειρήσεων.

Η τελική επιχείρηση σε Γράμμο - Βίτσι

Στο μεταξύ ο Εθνικός Στρατός είχε επιτύχει την εκκαθάριση της Ρούμελης, της Θεσσαλίας και της Κεντρικής Μακεδονίας από τις δυνάμεις του ΔΣΕ, που η κύρια δύναμή του είχε συγκεντρωθεί στον ορεινό όγκο του Γράμμου και του Βίτσι. Στο σημείο αυτό η ελληνική κυβέρνηση ενισχύθηκε σημαντικά με το κλείσιμο των ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων από τον Τίτο στις 10 Ιουλίου 1949. Ο Δημοκρατικός Στρατός θα έδινε την τελευταία του μάχη απομονωμένος έχοντας μόνο τη βοήθεια της Αλβανίας. Η ευνοϊκή αυτή εξέλιξη έκανε τους Αμερικανούς στρατιωτικούς στην Ελλάδα να πιστεύουν ότι αν ο Εθνικός Στρατός πραγματοποιούσε μια θυελλώδη επίθεση στο Βίτσι και πετύχαινε μια εντυπωσιακή νίκη εκεί, θα ήταν εύκολο έπειτα να κλείσει τα αλβανικά σύνορα.

Την ίδια αυτή περίοδο την Αθήνα απασχολούσε η βοήθεια που παρείχε η Αλβανία στον ΔΣΕ και σχεδίαζε μια εισβολή στη χώρα, σε συνδυασμό με τις επιχειρήσεις στο Βίτσι και τον Γράμμο που επρόκειτο να ξεκινήσουν περίπου στα μέσα Αυγούστου. Αν ο Εθνικός Στρατός έπρεπε να σταματήσει στα σύνορα, θα προέκυπταν σοβαρές εσωτερικές δυσκολίες στην Ελλάδα, εφόσον οι Ελληνες δεν θα μπορούσαν να καταλάβουν, γιατί ο στρατός δεν καταδίωκε τους αντάρτες στην Αλβανία. Το 1948 ο ελληνικός στρατός είχε χάσει μια μεγάλη ευκαιρία να περικυκλώσει και να εξολοθρεύσει μεγάλες αντάρτικές δυνάμεις στον Γράμμο εξαιτίας της διαφυγής τους πέρα από τα αλβανικά σύνορα. Τον Αύγουστο του 1948 οι αντάρτες είχαν αναδιοργανωθεί στην Αλβανία και ξαναπέρασαν στην Ελλάδα για να συνεχίσουν τον αγώνα τους. Η Αθήνα ωστόσο είχε ειδοποιηθεί από την Ουάσιγκτον ότι θα ήταν απερισκεψία να επιτρέψει την είσοδο του ελληνικού στρατού στην Αλβανία. Οι Αμερικανοί, παρ' όλο που δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένοι με την κατάσταση στην Αλβανία, ανησυχούσαν για τις πιθανές σοβιετικές αντιδράσεις και ιδιαίτερα για μια πιθανή γιουγκοσλαβική εισβολή στη βόρεια Αλβανία. Μια άμεση ελληνική ή γιουγκοσλαβική ανάμειξη στη χώρα θα έθετε σε κίνδυνο τη δυνατότητα κατάληψης της εξουσίας εκεί μέσω μιας επανάστασης των αντικομμουνιστικών αλβανικών στοιχείων.

> *Μονάδες του στρατού εισήλθαν στην Αλβανία για να εμποδίσουν τη διαφυγή των ανταρτών.*

Το καλοκαίρι του 1949 η αμερικανική κυβέρνηση, ενώ απέρριπτε την ελληνική πρόταση για κατάληψη της Αλβανίας και δήλωνε ότι το θέμα θα λυνόταν στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών από την άλλη μεριά μυστικά επεξεργαζόταν σχέδιο ανατροπής του Χότζα με εισβολή Αλβανών φυγάδων που θα προκαλούσαν μια γενικότερη εξέγερση στη χώρα. Παρά την αμερικανική προειδοποίηση, η ελληνική κυβέρνηση πίστευε ότι μπορεί να αναγκαζόταν να εισέλθει στην Αλβανία για καθαρά στρατιωτικούς λόγους. Πράγματι στις τελικές επιχειρήσεις εναντίον του Γράμμου-Βίτσι τον Αύγουστο του 1949 μονάδες του Εθνικού Στρατού εισήλθαν στην Αλβανία για να αποκόψουν τους δρόμους διαφυγής των ανταρτών, ιδιαίτερα η 9η μεραρχία προελαύνοντας στα νώτα των θέσεων του ΔΣΕ απέκοψε τη διάβαση του Πόρτα Οσμάν, που ήταν η κύρια πύλη επικοινωνίας του Γράμμου με την Αλβανία. Μπροστά στον κίνδυνο του εγκλωβισμού και της πλήρους εξόντωσης των ανταρτών ο Ζαχαριάδης έδωσε στις 28 Αυγούστου τη διαταγή για γενική υποχώρηση στην Αλβανία από μια δευτερεύουσα διάβαση που δεν είχε ακόμη αποκοπεί.

Αφοπλισμός των ανταρτών στην Αλβανία

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Πάσχα. Αυγά τσουγκρίζουν ο επικεφαλής των αμερικανικών δυνάμεων Βαν Φλιτ και ο στρατάρχης Παπάγος.

Παρά την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού και την υποχώρησή του στην Αλβανία, η Αθήνα φοβόταν ότι οι αντάρτες θα έμπαιναν και πάλι στην Ελλάδα και θα ξανάρχιζαν τον αγώνα. Γι' αυτό, στις 11 Σεπτεμβρίου του 1949 ο υπουργός Πολέμου Παναγιώτης Κανελλόπουλος προειδοποίησε τα Τίρανα ότι η επανάληψη παροχής βοήθειας προς τον Δημοκρατικό Στρατό θα προκαλούσε την ελληνική στρατιωτική επέμβαση, προκειμένου να καταστραφούν οι αντάρτικές βάσεις. Ηταν γενική η πεποίθηση ότι οι Ελληνες δεν έπρεπε να μείνουν άπρακτοι τη στιγμή που οι προετοιμασίες συνεχίζονταν στην Αλβανία.

Οι Αλβανοί από την πλευρά τους, φοβούμενοι μια επίθεση του ελληνικού στρατού αφόπλιζαν τους αντάρτες που εισέρχονταν στο έδαφός τους και επέμεναν ότι οι άντρες του ΔΣΕ έπρεπε να εγκαταλείψουν την Αλβανία. Ενδεικτικό του σοβιετικού ενδιαφέροντος για την Αλβανία ήταν το γεγονός ότι ο Στάλιν συμφώνησε με τα αλβανικά μέτρα εναντίον όσων είχαν απομείνει από τον Δημοκρατικό Στρατό, πιστεύοντας ότι ήταν απαραίτητα, εφόσον οι συνθήκες ήταν τέτοιες που έθεταν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Για τον Στάλιν το ελληνικό κίνημα μπορούσε να αναλωθεί, αφού είχε ήδη παραχωρήσει την Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1944 στη δυτική σφαίρα επιρροής.

** Ο κ. Βασίλειος Κόντης είναι ομότιμος καθηγητής Νεότερης Ιστορίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.*

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Αύγουστος 1949. Τεθωρακισμένα απέναντι στα ολίγα πυροβόλα των ανταρτών. Στις 29 Αυγούστου σβήνει κάθε μαζική εστία του ΔΣΕ.

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Εμφύλιος. Ανδρες του Εθνικού Στρατού μεταφέρονται με οχηματαγωγό για να προωθηθούν στις ζώνες επιχειρήσεων.

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

«Παραδοθείτε». Στρατιώτης του Εθνικού Στρατού απευθύνεται με το χωνί στην πλευρά των αντιπάλων.